

na mnoge gradišćanskohrvatske knjige svojim jezičnim i stilskim rješenjima, te ga s pravom možemo smatrati i književnim žanrom. Stojević zaključuje da je upravo katekizam imao presudnu ulogu u razvitku gradišćanskohrvatske *rečennice*.

Treća, i ujedno zaključna, tema knjige je Ignac Horvat, jedan od najvećih gradišćanskohrvatskih književnika XX stoljeća. Riječ je zapravo o drugom izdanju autorove monografije o istom književniku iz 1994. godine. U njemu se govori Horvatom književnokritičkim i publicističkim radovima, jezikoslovnom radu, proznom stvaralaštvu, dramskom opusu, te o ostalim značajkama kao angažiranoga

pisca i kulturnoga predvodnika male zajednice u dijaspori.

U zaključku možemo reći da je Stojevićeva studija, premda usmjerena izrazito kritički a ponekad čak i polemički, dragocjen prilog povijesti gradišćanskohrvatske književnosti, te poznavanju tzv. hrvatske književnosti u dijaspori, tim više što se u nas, nažalost, vrlo rijetko pojavljuju naslovi s takvim sadržajima. Poglavitito pak oni s jasnom znanstvenom metodologijom, kritičkom aparaturom i vrsnim poznavanjem književnih ali i književno-povijesnih činjenica. A upravo to je ono što krasi autorski, uvijek nadahnuti, naglašeno osobni ali nedvojbeno kreativni pristup prof. dr. Milorada Stojevića.

Irvin Lukežić

HRVATSKA KNJIŽEVNOST I KAZALIŠTE – REINTERPRETACIJA PROŠLOGA

DANI HVARSKOGA KAZALIŠTA – PREŠUĆENO, ZABRANJENO, IZAZOVNO U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI I KAZALIŠTU

(Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Književni krug, Zagreb – Split, 2007.)

U mjesecu svibnju svake se godine održava znanstveni skup *Dani Hvarskoga kazališta* koji već tradicionalno kroz sustavne analize donosi najnovija istraživanja različitih stilskih razdoblja u razvoju hrvatske književnosti i kazališta. Najnoviji trideset i treći svezak objavljen 2007. godine okuplja radove recentnih hrvatskih znanstvenika koji u svojim studijama, i to krenuvši od srednjega vijeka, renesanse,

baroka, prosvjetiteljstva, ilirizma pa do moderne i suvremenih postmodernističkih strujanja nastoje razotkriti ono *prešućeno, zabranjeno, izazovno u hrvatskoj književnosti i kazalištu*. Pri tom, valja naglasiti, ove je studije moguće objediniti u nekoliko većih skupina ovisno o području na koje se odnose (poezija, proza, putopis, feljton, drama, kazalište, pa čak i film) te nam pružaju zanimljiv i informacijski vrlo

bogat uvid u zaboravljene, ponekad čak i tabuizirane događaje koji su obilježili (i još uvijek obilježavaju) nacionalnu književno-kulturnu baštinu.

U tom se kontekstu potrebno osvrnuti na studiju Pavla Pavličića koja ujedno i otvara ovaj zbornički svezak, a kojom autor na primjeru Vetranovićeve *Pelegrina* nastoji ukazati na zanimljivost i potpunu atipičnost hrvatske epske naracije. Naime, upravo ova kasna pojava našega epa u dubrovačkoj sredini (riječ je o drugoj polovici 16. stoljeća) mogućim je razlogom, prema autorovu mišljenju, i tolike njegove zagonetnosti. Ključ za razumijevanje spjeva, koji svoju osobitost temelji na zabranama u motivacijom sustavu što uostalom i pokreće fabulu, Pavličić pronalazi u Danteovoj *Božanstvenoj komediji* i povlači važne činjenice koje povezuju Vetranovića s talijanskim pjesnikom. Nadalje, Tomislav Bogdan u tekstu *Prešučeni paški pjesnik Ivan Mršić* eksplicitno zaključuje kako je riječ o osebujnoj pojavi starijega hrvatskog pjesništva koja se na posve neobičan način odnosi prema različitim poetikama pa čak i prema različitim tipovima književnosti, a njegovo donedavno prešučivano djelo, kako ističe, u najnovijim znanstvenim istraživanjima postaje pravim izazovom. Kao potvrdu da je riječ o jednoj nadasve interesantnoj pjesničkoj pojavi, autor donosi i stihove od str. 25. do 35. iz nedavno pronađene (i jedine nedostajale zbirke) *Sloge ljubvene*.

Slavonija 18. stoljeća privukla je autora Milovana Tatarina koji se u svom radu posvetio jednom specifičnom, rubnom i pomalo estetski skromnom štivu, ali koje je unutar povijesno-političkoga konteksta

u kojem je nastajalo odigralo značajnu ulogu u opismenjivanju stanovništva. Riječ je, naime, o svojevrsnoj specifičnosti hrvatske književnosti 18., ali i velikoga dijela 19. stoljeća koja je upravo kroz žanr pučkih kalendarskih knjižica, kako iznosi autor, nudila čitatelju vrlo korisna i praktična znanja. Zahtjevnim je istraživanjem pokušao dva primjerka kalendara iz 1766. i 1769. godine dovesti u vezu s Emerikom Pavićem koji je poznavanjem Kačića i stihovanom obradom Ezopovih basni odigrao, mogli bismo kazati nena-mjerno, značajnu ulogu u prosvječivanju slavonsko-podunavskih čitatelja.

U zanimljivoj i iscrpnoj studiji *Dubrovnik kao izazov hrvatskim liricima 20. stoljeća* autorica Dunja Fališevac ukazuje na značajan utjecaj dubrovačkoga ranonovovjekovnoga kulturnog prostora i to prije svega Marina Držića (renesansa) i Ivana Gundulića (barok) na naše moderne i suvremene pjesnike. Krenuviši od Miroslava Krležu i njegove velike citatne polemike (Krležu je u našoj književnosti poznat upravo po svom avangardnom i negirajućem odnosu spram tradicije) preko Slamnigova citatnoga dijaloga pa do Paljetkova pastišnoga monologa koji svaki na specifičan način pokazuju osobni stav spram Dubrovniku kao mitskoga mjesta nacionalne kulturne prošlosti, autorica se uvelike osvrnula i na teoriju intertekstualnosti prateći prije svega radove Dubravke Oraić-Tolić i F. Jamesona.

U kontekstu tekstova o poeziji valja spomenuti i Branku Brlenić-Vujić koja upozorava na još jednoga našeg prešučćenog pjesnika iz razdoblja *fin de siècle* – Vladimira Jelovšeka i njegov dnevnik iz

1898. godine naslovljen *Simfonija* koji je, kako tvrdi autorica, istovremeno i programatski tekst, esej i ugođajna crtica. Jelovšekova je poezija, kako se tvrdi, kroz svojevršno načelo panestetizma otvorila vrata hrvatskoj ekspresionističkoj poeziji. Jednako tako, potrebno je istaknuti i studiju Rosalbe Ašino u kojoj autorica kronološkim slijedom, od prosinca 1907. godine kada *Hrvatska smotra* donosi prvu Matoševu opširnu recenziju naslovljenu *Lirika lizanja i poezija pljućkanja* pa sve do 1913. godine, opisuje polemiziranje između Matoša i Janka Polića Kamova, kojim je označena, i to upravo poradi strogih Matoševih izlaganja, jedna od najnesretnijih stranica naše književne povijesti. Nadalje, Nikica Petrak donosi zanimljiv rad u kojem s jedne strane utvrđuje značajan utjecaj belgijsko-francuskoga pjesnika Emilea Verhaerena na stvaralaštvo Tina Ujevića, a s druge pak važnost njegova prijevoda odnosno preprijeva Verhaerenovih stihova koje Petrak ocjenjuje *izvornikom* i vrhunskom poetskom kreacijom upravo hrvatskoga pjesništva 20. stoljeća. U ovom bloku studija o prešućenim hrvatskim pjesnicima valja spomenuti i tekst Anatolija Kudrjavceva u kojem autor upozorava na zaboravljenoga orebičko-splitskoga književnika Živka Vekarića koji je izuzev svojega osebujnog lirskoga stvaralaštva značajan, kako nas upozorava, i po dramatizaciji novele talijanskoga pisca Leopolda Carta, prijevodu drame Giulija Solitra *Splitski plemići (I conti di Spalato)* i po svojim zanimljivim feljtonima u kojima je očita njegova zaokupljenost rodnim tlom.

Skupinu tekstova kojima se nastoji razotkriti tabuizirano i zaboravljeno u

kontekstu hrvatske proze otvara Zlata Šundalić izlaganjem *Prilog hrvatskoj prozi 18. stoljeća (ili zametci proznoga kazivanja u Slavoniji sredinom 18. stoljeća)* u kojem autorica progovara o sižejnoj strukturiranosti proznih obrada legende o svetom Eustahiju, prisutne u našoj književnosti još od srednjega vijeka. Nadalje ukazujemo i na zanimljiv tekst Helene Sablič-Tomić u kojem autorica ističe važnost zapostavljene hrvatske spisateljice Zofke Kveder predstavnice tzv. *novoga oblika realizma*. Studija je u principu proširena varijanta okvirne rasprave o našoj spisateljici objavljena u njezinu radu *Gola u snu – o ženskom književnom identitetu* iz 2005. godine, u kojoj autorica ponovnim čitanjem teksta iz zbirke fragmenata *Misterij žene* u središte postavlja pronađenu privatnu korespondenciju Zofke Kveder iz razdoblja od 1914. do 1920. godine, a iz kojih, kako zaključuje, proizlaze čvrsti Kvederini feministički stavovi.

O književnom obliku putopisa piše Hrvojkja Mihanović-Salopek u tekstu *Sudbina Zlatka Tomičića kao sudionika hrvatskog proljeća i njegova putopisna proza*, dok nam zanimljivu epizodu hrvatske feljtonističke prošlosti donosi Ivica Matičević koji u središte interesa postavlja razdoblje od 1941. do 1945. godine kada je u tjedniku *Spremnost* pod pseudonimom Pomet (autor pretpostavlja kako su ovaj feljton redakcijski pisala nekolicina autora – Mortigij, Tijan i još poneki suradnici) izlazio humoristični prilog *Umjetnički sviet* u kojem su, kako upozorava, na vedar, duhovit, pomalo lapidaran i anegdotski način iznijete aktualne vijesti iz kulture i umjetnosti, ali i iz socijalnoga i političkoga svijeta.

U kontekstu radova koji progovaraju o temeljnim problemima suvremene znanosti književnosti, uz tekst *Interpretacije identiteta starijih hrvatskih pisaca* autorice Divne Mrdeža Antonina, ističemo i studiju Nikice Kolumbića u kojoj autor ističe važnost znanstvene afirmacije hrvatskoga književnog srednjovjekovlja. U središte interesa postavlja pitanja periodizacije koja po njegovu sudu i dan danas izazivaju brojne zabune i nedoumice. Tako autor, analogno suvremenim analizama literarnih tekstova, ustvrđuje kako postoje stilske, misaone i ine razlike u tekstovima nastalim primjerice u jedanaestom i onima pisanim u petnaestom stoljeću. Po uzoru na druge umjetnosti, razdoblje do 1250. godine određuje romaničkim, a ono kasnije gotičkim, te takav pristup, drži, otkriva i određene važne elemente pri umjetničkom vrednovanju književnih djela. Ovoj skupini tekstova pridružujemo i studiju Helene Peričić u kojoj autorica progovara o zapostavljenoj recepciji engleske književnosti u hrvatskoj kritici i to u razdoblju od 1914. do 1940. godine, a zapostavljeni tzv. minorni pisci u nacionalnoj književnoj historiografiji tematska je okosnica rada *Zašto su mali pisci prešućivani u hrvatskoj književnoj historiografiji* autorice Anice Bilić.

Teatrološke studije u ovom trideset i trećem svesku *Dana Hvarsškoga kazališta* otvara Ivan Lozica svojim izlaganjem o karnevalu koje se većim dijelom temelji na njegovoj monografiji *Hrvatski karnevali* iz 1997. godine. Iznošenjem osnovnih karakteristika ovoga popularnog pučkoga običaja preko pokušaja utvrđivanja njegova podrijetla u hrvatskoj kulturi

autor zapravo dolazi i do važnih postavki na temelju kojih zaključuje kako je karneval kroz tri svoje osnovne teme – hrana, spolnost i nasilje uvelike društveno pa i politički ovisan o sredini u kojoj nastaje. Na taj način njegovu prividnu, odnosno mogli bismo reći glumljenu slobodu (jer nered i bunt nikada stvarno ne ugrožavaju vlast ili uspostavljeni društveni poredak) autor povezuje s kazalištem, budući da su obje sfere (umjetnička i karnevalska) u svojevrсноj društvenoj izolaciji, ali i te kako utječu na život izvan svojih utočišta.

Studije o kazalištu i drami nastavljaju se tekstem Nikole Batušića koji u središte interesa postavlja Krležina stajališta o domaćoj dramskoj baštini kroz polemičke tekstove nastale u rasponu od 1919. do 1963. godine (*Hrvatska književna laž 1919., Moj obračun s njima 1932., O našem dramskom repertoireu – povodom 400 godišnjice Držićeve "Tirene" 1948., O nekim problemima enciklopedije 1953., te Iz hrvatske kulturne historije 1963. godine*) te na taj način donosi specifičan uvid u nacionalni dramski korpus od ranonovovjekovlja odnosno Crijevića, Lucića, Držića, Gundulića, Palmotića, preko pisaca frančezarija i kajkavske komediografske ostavštine, tj. njezina najznačajnijega predstavnika Tituša Brezovačkoga i Matije Jandrića sve do romantičke drame i realizma. Nadalje, u kontekstu hrvatske moderne Krleža je svoju polemičku oštricu uputio i Vojnoviću, Kosoru, Tuciću te Begoviću. Bez obzira na njegovu oštrinu, ali površnost i lapidarnost, te permanentnu polemičku poziciju koja nije dopuštala dijalog s oponentima, zbog obilja je informacija

koje nam pruža od izuzetne važnosti u izučavanju nacionalne dramske odnosno kazališne prošlosti, zaključuje Batušić.

Nadalje, ističemo studiju Antonije Bogner – Šaban koja iscrpnim uvidom u književnu ostavštinu obitelji Tucić donosi i zanimljivosti iz stvaralačkoga rada nama zasigurno manje znanih braće Mladena i Vandelina. Drugi dio ove povijesnim podacima obilate studije autorica posvećuje stvaralačkom opusu Srgjana Tucića koji kako utvrđuje svoj puni i kulturni smisao postiže zapravo tek u razmatranju isprepletenosti i međusobnog utjecaja njegova književnoga i kazališnoga djelovanja. Prateći Srgjanov zanimljiv i buran životni put od prvih amaterskih glumačkih pokušaja u vrijeme Stjepana Miletića, preko osvrta na praizvedbe drama *Povratak*, *Svršetak*, *Truli dom*, *Bura*, *Kroz život* (trilogija- *Amerikanka*, *Niz strminui* i *Pred noć*), *Colgota*, *Osloboditelji*, autorica osobitu pažnju posvećuje dramatološkoj analizi njegovih tekstova, utvrđujući kako je ovaj autor nesumnjivo bio pravim zagovornikom nacionalnoga dramskog naturalizma.

Nadalje, zanimljiv uvid u značajne, ali nažalost zapostavljene članke, feljtone i polemike Josipa Bacha koji obilato raspolazu neophodnom građom za valoriziranje i izučavanje nacionalne kazališne povijesti, nudi nam u svome tekstu autor Branko Hećimović. Pokušaj sistematizacije dramskoga opusa zaboravljenoga dramatičara Bože Lovrića i dramatološka analiza njegove nepoznate jednočinke *Odkupljena* osnovna je zadaća teksta Marice Grgić. Slijede potom dvije vrlo temeljite i arhivskom građom značajno obogaćene teatrološke studije autorica

Martine Petranović i Lucije Ljubić. Naime, Martina Petranović donosi zanimljivu teatrološku analizu izvedbi dvaju Wedekindovih djela – tzv. ciklus drama o *Lulu* (*Zemni duh* i *Pandorina kutija*) te *Prolječno buđenje*. Temeljitim čitanjem kritičke literature i osobitim osvrtom na scenografiju predstava (valja napomenuti kako je riječ o četiri hrvatske premijere, 1913. u zagrebačkom HNK-u izveden je *Zemski duh*, 1924. *Proljeće se budi*, 1930. *Lulu*, 2002. u Teatru &TD *Buđenje proljeća*) autorica vješto rekonstruirala izvedbe, te uvidom u scenska i režijska rješenja (Bach, Raić, Strozzi) spretno interpretira i glumačke kreacije pojedinih naših značajnijih umjetnika, od Ančice Kernic, Predraga Milanova, Vike Podgorske do Marije Ružičke-Strozzi i Nine Vavre.

Zanimljivo je napomenuti kako je osobito pažnju zagrebačkim glumicama Nini Vavri, Hermini Šumovski i Anki Kernic posvetila u svojem tekstu o Hauptmannovim ženskim likovima na pozornici zagrebačkoga HNK i Lucija Ljubić. Njezin je rad također temeljit uvid u repertoar zagrebačkoga teatra u godinama stvaranja nacionalnoga glumišta sa osobitim osvrtom na izvedbe Hauptmannovih dramskih djela, i to: *Anica*, *Roza Bernd* i *Elga*.

Sibila Petlevski piše o Vujčićevoj drami *Tandem* koja je, kako ističe, bez obzira što je tematski aktualna i s dramaturškoga motrišta vrlo uspješno sklopljena ostala gotovo bez ikakve recepcije u hrvatskom kazalištu. Ovim razmišljanjima o drami i kazalištu svojom se zanimljivom studijom ističe i Adriana Car-Mihec u kojoj autorica nastoji kroz tzv. *video svjetove* i zanezarene dramske tekstove Ivana Bakmaza *Video fabula* i *Video-život* odnosno

sustavnom analizom dramskih tekstova Tanje Radović progovoriti o utjecaju medija koji su, zaključuje, značajno utjecali kako na uvjete života tako i na razvoj hrvatskoga dramskoga pisma krajem dvadesetoga odnosno početkom dvadeset i prvoga stoljeća. U dramskom tekstu *Mreža* Tanje Radović autorica spretno otkriva, pri tom se obilato služeći teorijskom literaturom, vrlo rijedak primjer tzv. *cyberpunka* jedne od, kako navodi, posljednjih faza koje tvore modernu povijest znanstvene fantastike.

Na koncu nam valja ukazati na osobito ali i, mogli bismo reći, usamljeno mjesto koje zauzima rad Bruna Kragića posvećen hrvatskom filmu i njegovoj kritici u kojem autor nastoji kronološkim slijedom od razdoblja socijalističkoga realizma pa sve do konca devedesetih godina dvadesetoga stoljeća, odnosno od potpunog negiranja cjelovečernjega, konvencionalnoga igranog filma *američkoga tipa* do postupnoga otvaranja preko-oceanskim filmskim realizacijama ukazati i na osnovne stilske ali i teorijske mijene u kontekstu kako domaćega filmskog stvaralaštva tako i njegove kritike i teoretske recepcije.

Iz svega iznesenoga zaključujemo kako je ova trideset i treća knjiga *Dana Hvarskoga kazališta* rezultat zanimljivih i iscrpnih znanstvenih istraživanja i zapravo

dokaz kako se mnogo toga u hrvatskoj povijesti književnosti i kazališta još ima za reći, napisati i istražiti. Suvremena književna znanost postaje izrazito interdisciplinarna, a tome na osobit način svjedoči i posljednji tekst ovoga sveska. Zaboravljeno i prešućeno, po svemu je sudeći, bilo i osobito poticajno autorici Snježani Paušek-Baždar koja posežući za filozofijom, psihologijom, sociologijom, a napose i religijom razotkriva svojevrstu, kako je naziva, tematsku novost u *Poemi Daniela Istranina* nakon zabrane alkemije iz 1317. godine. Pomnim čitanjem ovoga teksta autorica je ukazala na potpuno pogrešne Jungove teze utvrđene na temelju njegovih interpretacija alkemijskih tekstova iz srednjega vijeka koje su povjesničari znanosti dugi niz godina držali jedinim ispravnim. Na taj način zapravo još jednom, što bismo mogli zaključiti kako to je svrha ovoga zbornika u cijelosti, ističe potrebu suvremenoga pristupa književnoj povijesti i znanosti. Upravo postmodernizam svojevrstom kontradiktornošću koja se s jedne strane temelji na ugrožavanju povijesti književnosti, a s druge pak uključivanjem u tradiciju i svojim inzistiranjem na povijesnom kontinuitetu zahtjeva rekonstrukciju književne historiografije i aludira na upoznavanju s onim manje znanim, izazovnim i opscentim.

Iva Rosanda Žigo